

**QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASINDA VIRUSLI GEPATIT C
KESELLIGINIŃ LABORATOR-INSTRUMENTAL DIAGNOSTIKASI****Nurillaeva Shaydagul Koshkarbaevna***QMI magistranti***Ermekbayeva Akbal Urdabaevna***QMI m.i.d***Janibekov Janabay Joldasbaevich***m.i.k*

Annotatsiya. *Dunya juzinde virus keltirip shıgaratuđın bawırdıń sozımalı kesellikleri júda keń tarqalđan. Házirgi kúnde sozımalı viruslı gepatit C bul bir qansha waqt dawamında hesh qanday klinik simptomlırsız tikkeley bawırdıń jaraqatlanıwı ham bawır cirrozi jane gepatocellulyar karsinomasına alıp keliwshi kesellik bolıp tabıladı. Keselliktiń aqibetleriniń aldın alıwda emlew natıyjelerin arttırıwda laborator ham instrumental tekseriw usılları bashı orındı iyeleydi. Maqalada Qaraqalpaqstan Respublikasında viruslı gepatit C keselligin laborator ham instrumental tekseriwdegi natıyjeleri haqqında mađlıwmatlar keltiriledi.*

Gilt sózler; *viruslı gepatit, cirroz, laborator, instrumental, genotip, sozımalı.*

Аннотация. *Хронические заболевания печени, вызываемые вирусом, очень распространены во всем мире. В настоящее время хронический вирусный гепатит С - это заболевание, которое в течение некоторого времени приводит к непосредственному поражению печени без каких-либо клинических симптомов, а также к циррозу печени и гепатоцеллюлярному карциному. Лабораторные и инструментальные методы обследования играют ключевую роль в предотвращении последствий заболевания и улучшении результатов лечения. Статья посвящена результатам лабораторных и инструментальных исследований вирусного гепатита С в Республике Каракалпакстан.*

Ключевые слова: *вирусный гепатит, цирроз, лабораторный, инструментальный, генотип, хронический.*

Abstract. *Chronic liver diseases caused by the virus are widespread worldwide. Currently, chronic viral hepatitis C is a disease that leads to direct liver damage and cirrhosis of the liver, as well as hepatocellular carcinoma, for some time without any clinical symptoms. In preventing the consequences of the disease, laboratory and instrumental examination methods play a key role in improving treatment outcomes. The*

article discusses the results of laboratory and instrumental tests for viral hepatitis C in the Republic of Karakalpakstan.

Keywords: *viral, hepatitis, cirrhosis, laboratory, instrumental, genotype, chronic.*

Kirisiw.

Búgingi kúnde viruslı gepatitler, atap aytqanda, V hám C túrleri pútkil dúnyada salamatlıq ushın ayırıqsha qáwip tuwdıratuǵın infekciyalıq kesellikler qatarına kiredi. Jáhán densawlıqtı saqlaw shólkeminiń (JDSSh) maǵlıwmatlarına bola, hár jılı millionlaǵan insanlar gepatit virusları menen zıyanlanadı hám olardıń úlken bólegi kesellik aqıbetleri sebepli qaytı bolmaqta. Ózbekstanda da viruslı gepatitler, ásirese, Aralboyı regionında, epidemiologiyalıq jaqtan áhmietli bolıp, keselleniw kórsetkishleri joqarı dárejede saqlanıp qalmaqta. Sol sebepli mámleketimiz tarepinen bir qansha is ilajler islenbekte.

Ózbekstan Respublikası Densawlıqtı saqlaw ministrliğiniń 2021-jıl 24-maydaǵı "Respublika xalqı arasında viruslı gepatittiń B hám C túrlerin erte anıqlaw usılın basqıshpa - basqısh ámeliyatqa engiziw, asqınıwlar kelip shıǵıwınıń aldın alıw hám emlewde arnawlı terapiyanı ótkeriw haqqında"ǵı 110-sanlı buyırǵı hám 2022-jıl 16-maydaǵı "Ayırım áhmietli viruslı infekciyalar tarqalıwına qarsı gúresiw ilajların jetilistiriw haqqında"ǵı PQ-243-sanlı qararı, qala berse Ózbekstan Respublikası Densawlıqtı saqlaw ministrliğiniń 2023-jıl 1-maydaǵı 95-sanlı "Xalıq arasında viruslı gepatittiń V hám C túrlerin erte anıqlaw hám emlew ilajların ámelge asırıw haqqında"ǵı buyırıqlarında usı keselliklerdiń aldın-alıwǵa hám nátiyjeli emlew tiykarǵı maqset etip kózde tutılǵan.

Viruslı gepatit C - parenteral ótetuǵın antropoz viruslı kesellik bolıp, ádette gepatittiń jeńil, sarılıqsız hám subklinik formaları rawajlanıwına alıp keledi. HCV 80-90% te sozılmalı gepatit hám 20-30% te bawır cirrozına alıp keledi, 10-20% jaǵdayda 1 jıl ishinde erkin sawalıw baqlanadı. Juǵıw jolları parenteral usılda bolıp, gepatit B menen birdey, biraq viruslı gepatit C ǵa qarsı vakcinalı emlew jóq [1; 79b].

Gepatit C nıń laboratoriyalıq diagnostikası

Serologiyalıq diagnostika gepatit C virusına (anti-HCV) qarsı antitelolardı anıqlawǵa qaratılǵan. Tiykarǵı usıllar: Immunoferment analiz (IFA) - HCVǵa specifik antidenelerdi anıqlaw imkanın beretuǵın tiykarǵı skrining usılı. Immunoblotting (RIBA, rekombinant immunoblotting) - IFAnıń oń nátiyjelerin tastıyqlaw hám jalǵan oń reaksiyalardıń payda bolıw imkanın kemeyttiriw ushın qollanıladı. Sonıń ushın virus júklemesin qosımsha tekseriw talap etiledi [3;18b].

MOLEKULYAR-BIOLOGIYALIQ USILLAR. Molekulyar-biologiyalıq usıllar eń anıq usıl bolıp, gepatit C virusı bar ekenligin anıqlaw, onıń organizmdegi muǵdarın hám genotipin anıqlaw múmkinshiligini beredi.

HCV-RNK nı anıqlaw (polimeraza shınjırlı reakciya, PCR). Polimeraza shınjır reakciyası (PShR) - joqarı sezgir usıl nawqastıń qanında gepatit C virusınıń RNK sın anıqlaw ushın qollanıladı. PCR usılınıń eki túri bar:

- Sıpatlı PShR-test-virus bar ekenligin anıqlaw ushın qollanıladı.
- Sanlı PShR-test - virus koncentraciyasını anıqlaydı . Bul kórsetkish infekciya aktivligin bahalawda áhmiyetli.

Bul keselliktin prognozı hám virusqa qarsı emlew nátiyjeliligin arttıradı.[3; 24b].

Virus genotipleniwi - anıqlangan virus qaysı genotipke tiyisli ekenligin anıqlaydı. HCV genotipi terapiya sxemasın tańlawda tiykarǵı rol oynaydı, sebebi virustıń túrli genotipleri emlewge túrlishe juwap beredi. Zamanagóy PCR-testler joqarı sezgirlik hám ózine tánlikke iye bolıp, virustıń RNK tómen koncentraciyalarında da infekciyanı anıq diagnozlaw imkaniyatın beredi. Bunnan tısqarı, PCR usılı emlew nátiyjeliligin baqlaw ushın qollanıladı: viruslı RNKnıń páseyiwi yamasa tolıq joǵalıwı terapiyaǵa bolǵan unamlı juwaptı kórsetedi [2; 188b]. Gepatit C keselligin anıqlaw hám emlewde serologiyalıq, molekulyar, bioximiyalıq hám de instrumental usıllar birgelikte qollanılıwı kerek. Zamanagóy texnologiyalar, sonnan PCR hám MRE, HCV nı erte anıqlaw hám nátiyjeli emlew imkanın beredi. Bunda Ózbekstan ilimpazlarınıń ilimiy izertlewleri hám ámeliy tájiriyesi áhmiyetli orın tutadı [6; 164, 7; 1b].

Fibroskan - viruslı gepatit V, C kesellikleriniń aqıbetlerin erte anıqlaw hám emlew nátiyjeliligin tekseriwde áhmiyetli usıl bolıp, bawırdıń fibroz hám steatoz dárejesin anıqlaw ushın qollanılatuǵın ultradawıs aparatı. Viruslı gepatit V hám C kesellikleri bar nawqaslarda keselliktiń awır aqıbetlerin erte anıqlaw ushın qosımsha arnawlı tekseriw usılına tómendegi jaǵdaylarda jiberiledi:

1. Klinik kórsetkishlerine qaray.
2. PShR analiz nátiyjesiniń virus sapa hám muǵdar kórsetkishine qaray.
3. UDI tekseriw ózgerislerine qaray otirip fibroskan tekseriwge jiberiledi.

Fibroskan bawır fibrozınıń METAVIR xalıq aralıq klassifikaciyası boyınsha:

- 0 den 4 ke shekem bolǵan dárejeni bahalaydı;
- 0-1 dárejeli fibroz yamasa steatoz joq;
- 2-3 dárejeli orta dárejeli fibroz;
- 4-dárejeli awır fibroz (cirroz).

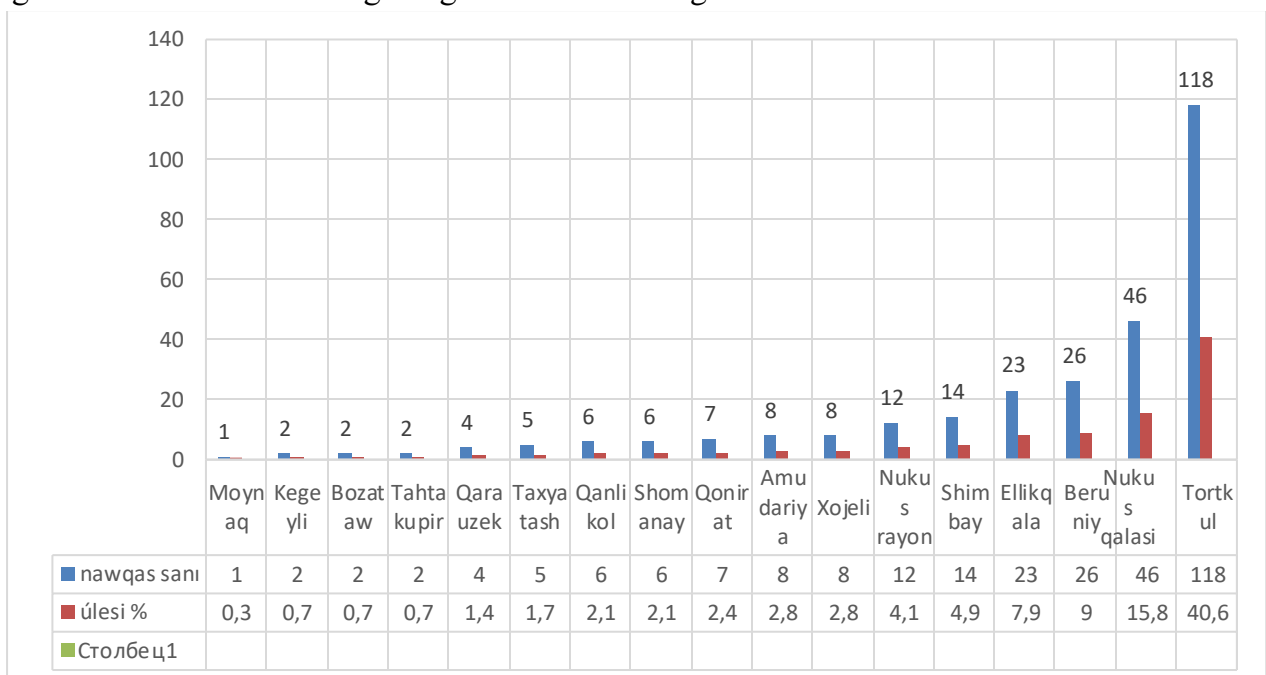
Steatoz dárejesi CAP (Controlled Attenuation Parameter) arqalı bahalanadı [4; 16, 17b]. CAP - (detsibel/metrda db/m) bawırda may muǵdarın anıqlaw ushın tiykarǵı kórsetkish. Bul kórsetkish qanshelli joqarı bolsa bawırda sonsha kóp may bar ekenligin kórsetedi.

Ilimiy maǵlıwmatlarda [4; 17,18, 5; 140,141b] steatoz dárejeleri tómendegishe anıqlanadı:

- So <238 db/m may toplanbağan;
- S1 238-259 db/m, jeñil steatoz 11-33%;
- S2 260-290 db/m, ortasha steatoz 34-66%;
- S3 >290 db/m joqarı steatoz 66% artıq.

Qaraqalpaqstan Respublikası balalar juqpalı kesellikler emlew xanası gepatologiya bóliminde 2025-jıl yanvar, fevral, mart aylarında viruslı gepatit V, C túrleri menen dizimge alıńǵan nawqaslar: 1030 nawqastı quradı, ulıwma biremshı dizimge alıńǵan 374 nawqas; 76 nawqas viruslı gepatit V túri, 290 - nawqas viruslı gepatit C túri menen dizimge alıńǵan.

Qaraqalpaqstan Respublikası balalar juqpalı kesellikler emlew xanası gepatologiya bóliminde 2025-jıl yanvar, fevral, mart aylarında viruslı gepatit C túri menen IFA tekseriwı arqalı 290 nawqas tekserilgen. IFA tekseriwı boyınsha hayal nawqaslar 168 -58%, erkek nawqaslar 122-42% ti quradı. Rayonlar kesiminde ushırasıwı boyınsha biziń maǵlıwmatlarımız tómendegi diagrammada keltirilgen.

Qaraqalpaqstan respublikası rayonlar kesiminde IFA tekseriwı boyınsha viruslı gepatit C ushırasıwı

PshR tekseriwı boyınsha 198 nawqas on natiyje, 92 nawqas teris natiyje menen dizimge alıńǵan. Sonnan 198 nawqas 68,3%, 92 nawqas 31,7% quraydı.

Fibroskan apparatına 2025-jıl yanvar, fevral, mart aylarında 198 nawqas dizimge alıńǵan:

- F0 83 nawqas fibroz joq
- F1 9 nawqas jeñil fibroz.
- F2 43 nawqas ortasha fibroz.

- F3 35 nawqas awır fibroz.
- F4 28 nawqas cirroz.

Fibroskanniń fibrozlanıw nátiyjeleri: Fibrozlanıw joq nátiyjeler 41,9% quraydı. Ortasha fibroz nátiyjeler 21,7% ti quraydı. Awır fibroz hám cirroz nátiyjeleri jeńil fibrozǵa qaraǵanda joqarı kórsetkishti iyeleydi.

Fibroskan aparatına jiberilgen nawqaslardıń steatoz basqıshlarına qarap:

- S0 - 85 nawqas may toplanbaǵan.
- S1 - 27 nawqas jeńil steatoz.
- S2 - 38 nawqas orta steatoz.
- S3 - 48 nawqas joqarı steatoz.

Fibroskanniń steatoz nátiyjeleri: may toplanbaǵan nátiyjeler 42,9% ti iyeledi. Jeńil hám ortasha steatoz nátiyjelerine qaray joqarı steatoz nátiyjeleri 24,2% ti qurap tekserilip atırǵan nawqaslar arasında kóbirek kórsetkishti quraydı. Fibroz hám steatoz óziniń basqıshları menen ajraladı. Virusli hepatit V hám C túri menen awırǵan steatoz basqıshındaǵı nawqas emlenbese cirrozǵa aylanıwı múmkin. Fibrozdıń barlıq basqıshlarında steatoz dawam etiwı múmkin. Fibrozdıń joqarı basqıshlarında steatoz kemeyiwı múmkin, bul awır cirrozdıń nátiyjesin kórsetedi. Fibroz hám steatoz birge ushırasıwı bul jaǵday steatogepatit jaǵdayı bolıp, awır cirroz jaǵdayın bildiredi.

Zamanagóy laboratoriyalıq diagnostika usılları hepatit C nıń baslanǵısh basqıshlarında hám viruslı awırılıq dárejesin anıqlaw hám soǵan sáykes optimal terapiyanı tańlaw imkanın beredi. Kesellikti nátiyjeli emlew hám onıń asqınıwınıń aldın alıwda kompleksli laboratoriyalıq tekseriw, sonıń ishinde, serologiyalıq hám molekulyar-biologiyalıq tekseriwler, bawırdıń jaǵdayın bahalawda úlken áhmiyetke iye.

Óz waqtında diagnoz qoyıw - hepatit C nı nátiyjeli emlewdi ámelge asırılıwdıń hám onıń unamsız aqıbetlerin azaytıwdıń tiykari bolıp esaplanadı. HCV keselligi hám onıń genotiplew usılları zamanagóy medicinanıń eń áhmiyetli izertlew tarawlarından biri esaplanadı. Genotiplew arqalı virustıń mutaciyaları, tarqalıw formaları hám emlewge nátiyjelilikti anıqlaw múmkin.

Elimizde de virusli hepatit C keselligine qarsı izertlewler, genotiplew hám emlew usılları jetilistirilmekte, bul bolsa kesellikti anıqlaw hám emlewde nátiyjelilikti asırıwǵa járdem beredi.

Qaraqalpaqstan Respublikası balalar juqpalı kesellikler gepatologiya bóliminde usı usıl boyınsha izertlew jumsları dawam etpekte. Fibroz hám steatoz kórsetkishlerine qarap emlenip atırǵan nawqaslarǵa viruslı hepatit C nawqaslarǵa 3 aydan soń qayta tekseriw usınıs etildi.

Paydalanilgan ádebiyatlar

1. Даминов Т.А. Достижения ученых Узбекистана в решении актуальных проблем диагностики и лечения вирусных гепатит С // Ozbekiston tibbiyot jurnali. - 2014: №6. - С.18-24.
2. Казак Н.Ф. и др. Основы медицинской вирусологии. Учебно –методическое пособие. – Минск. – БГМУ, 2019: - 164с.
3. Kurbonova Z.Ch. // Klinik laboratoriya tashxisi - Darslik. –Toshkent, 2023: - 183b.
4. Малеев В. В., Ситников И. Г., Бохонов М. С. Вопросы гепатологии // Учебное пособие. - Санкт-Петербург, СпецЛит. - 2016. - 367 с.
5. Ослонов А.А., Қодиров Ж.Ф. Вирусли гепатитларнинг клиник ва специфик лаборатор диагностикаси. // Тиббиёт кўзгуси – 2023: 182 -188b.
6. Рахматуллаева О., Шомуродов К. Мониторинг заболеваемости воспалительными процессами у больных хроническим гепатитом. // Медицина и инновации, 2021: 1(1).
7. Соипова Г.Г., Х.Т. Жумабаев Г.Г. Технология ультразвуковой эластографии сдвиговой волной при хроническом вирусном гепатите С (методические рекомендации) – Андижан, 2021: с.17-18.